

Pojat ja tytöt terveystään edistävinä toimijoina – 11–12-vuotiaiden koululaisten suun terveyteen liittyvän elämän tyylin determinantit

EHL Raija Poutasen sosiaalihakemistieteen alan väitöskirja ”Boys and girls as health-promoting actors – determinants of oral health-related lifestyle among 11- to 12-year-old schoolchildren” tarkastettiin 5.10.2007 Oulun yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa. Väitöskirjatyön ohjasivat professori Hannu Hausen Oulun yliopistosta ja dosentti, yliassistentti Satu Lahti Oulun yliopistosta. Esitarkastajina toimivat professori Heikki Murtomaa ja dosentti Sisko Honkala Helsingin yliopistosta. Tiedekunnan määräämänä vastaväittäjänä toimi professori Eino Honkala Turun yliopistosta ja kustoksena professori Hannu Hausen.

Tutkimuksen taustaa

Perheenjäsenten terveystavat liittyvät perheen normeihin, arvoihin ja tavoitteisiin. Lapsi kehittyy terveystään edistäväksi tai terveystään kuluttavaksi toimijaksi kasvuympäristössään ja vanhemmilta näyttää välittyvän lapselle yksittäisten terveystottumusten lisäksi laajempi terveellinen tai riskejä sisältävä elämäntyyli. Hampaiden harjaustavan on havaittu olevan osa lapsen elämäntyyliä. Suun terveyteen liittyvät tavat näyttävät myös kasaantuvan. Samoilla yksilöillä on usein sekä huonot

hampaiden puhdistustottumukset että tiheää napostelutuotteiden käyttöä. Hampaiden reikiintymisen taustalla on biologisia, sosioekonomisia ja terveystapoihin liittyviä tekijöitä. Suun terveyteen liittyviä tapoja on usein tutkittu yksittäin, mutta yksilöiden elämäntyyliä kuvataan yleensä tarkastelemalla useampaa tapaa kerrallaan.

Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää 11–12-vuotiaiden koululaisten ja heidän vanhempiansa suun terveyteen liittyvää elämäntyyliä ja siihen vaikuttavia tekijöitä sekä hampaiden reikiintymistä. Lisäksi pyrittiin selvittämään lasten ja heidän vanhempiansa suun terveyteen liittyviä tietoja, asenteita ja uskomuksia.

Tutkimuksen aineisto ja menetelmät

Tutkimusjoukon muodostivat porilaiset (n = 1691) ja raumalaiset (n = 821) peruskoulun 5. ja 6. luokkien oppilaat ja heidän vanhempansa syksyllä 2001. Aineisto kerättiin kyselylomakkeilla ja kliinisillä tutkimuksilla. Lapset vastasivat kyselyyn koulussa ja veivät kotiinsa yhden kyselylomakkeen vanhemman/hoitajan täytettäväksi. Kyselylomakkeet sisälsivät suunterveyteen liittyviä tapoja, asenteita, uskomuksia ja tietoja koskevia strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Vanhempien kyselylomakkeella kysyttiin lapsen molempien vanhempien ammatti. Kaikki porilaiset oppilaat kutsuttiin hampaiden tarkastukseen, jossa seulottiin koehenkilöitä satunnaistettuun kliiniseen kokeeseen. Tarkastuksessa diagnosoitiin aktiivinen alkava kariies (on alkavaa aktiivista kariesta tai ei ole alkavaa aktiivista kariesta). Niille oppilaille, joilla oli aktiivista

alkavaa kariesta ja joiden huoltajilta saatiin lupa lapsen osallistumisesta kliiniseen kokeeseen, tehtiin suun kliininen tutkimus. Kliinisillä tutkimuksilla kerätystä aineistosta väitöskirjatyössä käytettiin seulontavaiheen havaintoja aktiivisesta karieksesta sekä suun tutkimuksesta saatuja havaintoja plakista ja ientulehduksesta.

Lapset ryhmiteltiin suun terveyteen liittyvien tapojen perusteella kolmeen ryhmään. Lasten ja vanhempien tietojen, asenteiden ja uskomusten sekä vanhempien tapojen jakautumista tarkasteltiin näissä ryhmissä. Suun terveyteen liittyvää elämäntyyliä kuvasivat hampaiden harjaustiheys sekä makeisten, virvoitusjuomien ja ksyylitolituotteiden käyttö. Hammasterveyden uhkaa kuvasi aktiivinen alkava reikiintyminen. Tyttöjen ja poikien suun terveyteen liittyvää elämäntyyliä ja hampaiden alkavaa reikiintymistä selittäviä tekijöitä tutkittiin logistisen regressioanalyysin avulla.

Tulokset

Tyttöjen elämäntyyli oli suotuisampi kuin poikien: vähintään kolme suositeltua suun terveyteen liittyvää tapaa oli 36 %:lla tytöistä ja 21 %:lla pojista. Vanhempien elämäntyyli heijastui usein lasten samankaltaisena elämäntyylinä, mutta vanhempien elämäntyylin vaikutus oli hiukan voimakkaampi pojilla kuin tytöillä. Lapsilla, joiden tavat olivat suotuisia, oli hyvät tiedot suun terveyteen vaikuttavista tavoista useammin kuin niillä, joiden tavat olivat vähemmän suotuisia. Myös vanhempien hyvät tiedot heijastuivat usein lasten hyvinä terveystapoina. Niillä pojilla ja tytöillä, jotka pitivät hampaiden harjaamista tärkeänä auktoriteettien vuoksi, oli useammin suotuisa elämäntyyli kuin niillä, joille tämä ei ollut tärkeää.

Tytöillä myönteinen asenne hampaiden harjaamisen tärkeydestä terveyden ja ulkonäön vuoksi heijastui suotuisana elämäntyylinä.

Vanhempien huono suun terveys ja epäterveellinen elämäntyyli näkyivät usein lasten hampaiden alkavana reikiintymisenä. Myös niillä lapsilla, jotka olivat vastanneet ”en tiedä” kysymyksen vanhempiensa hampaiden kunnosta, oli useammin varhaisia kariesvaurioita kuin niillä, jotka vastasivat tietävänsä, että vanhemmalla on tai ei ole reikiä hampaissaan. Niillä, jotka eivät uskoneet hampaiden säilyttämiseen koko elämän ajan ja joilla oli kielteisiä suun terveyteen liittyviä asenteita, oli useammin aktiivisia kariesvaurioita kuin niillä joiden uskomukset ja asenteet olivat myönteisiä.

Lapsilla, joiden äidin ammattiasema oli matala, oli useammin plakkia hampaiden pinnalla kuin lapsilla, joiden äidin ammattiasema oli korkea. Isän ammattiasema heijastui plakin esiintymiseen samansuuntaisesti kuin äidin ammattiasema. Tytöillä, joiden isän ammattiasema oli korkea, oli useammin suotuisa suun terveyteen liittyvä elämäntyyli kuin niillä tytöillä, joiden isän ammattiasema oli matala. Aktiivisia alkavia reikiä oli useammin niillä pojilla, joiden isän ammattiasema oli matala kuin niillä, joiden isän ammattiasema oli korkea.

Johtopäätökset

On tärkeää jakaa tietoa suun terveyteen

liittyvistä asioista sekä vanhemmille että lapsille. Vanhempien malli on tärkeä sekä pojille että tytöille. Kasvava lapsi oppii asenteet, arvot ja tavat elinympäristössään. Terveyttä edistävät tavat opitaan, kun vanhemmat näyttävät mallia ja ohjaavat lasta käyttäytymään terveyttään edistävästi pienestä pitäen. Terveystieteiden henkilöstön tehtävä on neuvoa, kannustaa ja tukea vanhempia tässä tärkeässä tehtävässä, jossa sekä äidin että isän rooli on merkittävä.

Boys and girls as health-promoting actors – determinants of oral health-related lifestyle among 11- to 12-year-old schoolchildren

The aim of this study was to explore child- and parent-related determinants of oral health-related lifestyle and presence of active initial caries lesions among a group of Finnish schoolchildren. The original study population consisted of 5th and 6th graders and their parents in Pori (n=1691) and in Rauma (n=821), Finland. Data concerning oral health-related knowledge, attitudes, beliefs and behaviors were gathered with questionnaires. In Pori, all children included in the sample were invited to participate in a dental screening performed to find suitable candidates for a randomized clinical trial. For screening, the presence or absence of active initial caries lesions was used. A group of behaviors comprising frequencies of toothbrushing with fluoride toothpaste, consumption of sweets and soft drinks and use of xylitol products described oral health-related lifestyle.

More girls (36%) than boys (21%) had a favorable lifestyle (i.e. at least three of the four recommended behaviors). Parents' healthy lifestyle was indicative of a healthy lifestyle among their children. Among boys, the effect of parents' lifestyle was slightly stronger than among girls. Children whose

behaviors were favorable were more likely to have good knowledge about oral health-related items than did those whose behaviors were unfavorable. In addition, parents whose children belonged to the favorable lifestyle group had better oral health-related knowledge than those parents whose children belonged to the moderate or poor lifestyle groups. Parent's poor self-assessed dental health and poor oral health-related lifestyle were found to be indicators for dental decay among their children. Those children who did not know if their mother and/or father had dental decay were more likely to have at least one active initial caries lesion than those who knew whether their parents had tooth decay. Poor belief and negative attitudes were associated with the presence of caries lesions. Both children's and their parents' oral health-related knowledge is associated with children's oral health-related lifestyle. Parents' favorable lifestyle and good dental health seem to have a favorable impact on their children's dental health. In adopting healthy oral health-related lifestyle, both the mother and the father seem to play an important role.

Osajulkaisut

- I Poutanen R, Lahti S, Hausen H. Oral health-related knowledge, attitudes, and beliefs among 11 to 12-year-old Finnish schoolchildren with different oral health behaviors. *Acta Odontol Scand* 2005; 63: 10–6.
- II Poutanen R, Lahti S, Tolvanen M, Hausen H. Parental influence on children's oral health-related behavior. *Acta Odontol Scand* 2006; 64: 286–92.
- III Poutanen R, Lahti S, Seppä L, Tolvanen M, Hausen H. Oral health-related knowledge, attitudes, behavior and family characteristics among Finnish schoolchildren with and without active initial caries lesions. *Acta Odontol Scand* 2007; 65: 87–96.
- IV Poutanen R, Lahti S, Tolvanen M, Hausen H. Gender differences in child-related and parent-related determinants of oral health-related lifestyle among 11- to 12-year-old Finnish schoolchildren. *Acta Odontol Scand* 2007; 65: 194–200.

Käitökset Suomen Hammaslääkärisseura Apolloniale, Juho Väinön säätiölle ja Colgate-Palmolive Oy:lle väitöstutkimukseni tukemisesta.

Raija Poutanen
HLL (väit.), EHL
Johtava ylihampaslääkäri
Seinäjoen seudun terveysyhtymä
raija.poutanen@tk.sjk.fi